

DARENDELİ HALK ŞAİRLERİ

Mehmet YARDIMCI

Malatya yöresinde en çok halk şairinin yetiştiği bölge Darende ve çevresidir.

Darendeli halk şairlerinin en eskisi Mecruhi'dir. Aslı adı Süleyman olup 1782-1867 yılları arasında yaşamıştır.

*"Düğünmeden akıl serde kalmadı
Arsızlık eylesek ar da kalmadı
Kaçıp kurtulacak yer de kalmadı
Pranga ayaktan açılmaz oldu"*
ve

*"Arz-ı hal gönderdim zülf ü hümaye
Gözledim yarım den bir haber gelmez
Giriftar eyleyen beni sevdaya
Gonca izârından bir haber gelmez"*

biçiminde söz ağırlıklı ustaca söyleyişleri ile tanınmış olup bazı şiirleri halk türkülerimiz arasında kendine özgü yerini almıştır. Mecruhi'den sonra Kusurî de bilinen en eski Darende yöresi âşıklarından. 1793 yılında Darende'nin Ayyalı bucağında dünyaya gelmiştir. Çağının bütün şairleri gibi o da gezginci bir hayat sürmüş ve 1868'de de doğum yeri olan Ayyalı'da vefat etmiştir. Şiirleri Prof. Dr. Kaya Bilgegil tarafından derlenen Kusurî;

*"Kusurî hicr ile ne maksud olam
Bir dost için serim sevdaya salam
Hadd-i kenarı yok uşmana dalam
Akıp çağlayacak sellerim kalsın"*
ve

*"Her kötüler merd olmakta boşuna
Rahmeden yok gözden akan yaşuma
Katlanmazlar boranıma kıyım
Baharında coşkun seli var deyu"*

biçimindeki ustaca söyleyişleri ile oldukça geniş bir üne ulaşmıştır. Zile'ye gidip Aşık Talibi ile de tanışan Kusurî Talibi'nin "Yer ile Gök Destanı" isimli bir şiirini tanzir etmiştir(1). Şiirlerinde çektiği acıları duygulu söyleyişlerle dile getiren Kusurî çevresinde pek çok halk şairini etkilemiştir. Bir çok deyişi de hâlâ çevrede türkî formunda okunmaktadır.

*"Erkânını kururuz
Şeşke gelir döneriz
Aşk atına bineriz
İhrarımız belidir"*

biçiminde duvaz tipi şiirleri de bulunan Nihanî, Somuncu Baba soyundan olup 1809-1894 yılları arasında Darende'de yaşamış yörenin usta şairlerinden. Darende'de Mecruhi ile aynı çağda âşıklık geleneğini sürdüren bir halk şairi de Darendeli Fethi Baba'dır. 1829'da Darende'de dünyaya gelen Fethi Baba'nın asıl adı İbrahim olup babası Mahmut Sait'tir. Bir ara bazı şiirlerinde "Talibi" mahlasını da kullanan Fethi Baba geride biri Mehmet Toprak'ta bulunan 121 sayfalık bir defterde, diğeri üzerinde "Fethi Baba'nın evrakı perişandır" kaydı bulunan ve Hulûsi Ateş'in kütüphanesinde olan 160 sayfalık bir defterde olmak üzere iki defterde

*"Dost eline gider isen ey saba
Bir arzihal yazdım götür yare ver
Bizi felek andan eyledi cüda
Aman bu peymanın gülüzare ver"*
ve

*"Hâhi pöye yüzüm sürmeğe geldim
Nedir bana cürmün güldür efendim
Yetişir ağlattın bu derdi mendim
Biraz da kulunu güldür efendim"*

biçiminde ustalığın doruğunda olduğunu ispatlayan yüzlerce şiir bırakmıştır. Şiirlerinde lirik duyguları ustalikle halk şiiri geleneğine uygun olarak söyleyen ve şiirlerinin bir kısmında "Fethi" bir kısmında da "Talip" mahlasını kullanan İbrahim Fethi Talip 1899'da Darende'nin Sofular köyünde vefat etmiştir. Şiirlerinden bazıları 18.y.y. sonu şairlerinden Zileli Talibi ile mahlas benzerliği nedeni ile karıştırılmıştır.

Kimileri aileden soyca âşık olur. "Üzüm üzüm baka baka kararır" misali kimi evlatlar da baba mesleğini kendisine iş edinir. Eğer kendisinde biraz da kabiliyet varsa bu için üstesinden daha kolay gelir. Darendeli Aşık Şurbi de bu gruptandır.

Şurbi'nin asıl adı Abdurrahman olup Aşık Kusurî'nin oğludur. Kusurî'nin yazdığı Yağnameye "Tevarihî sinniyata" göre 1839'da doğduğu anlaşılan Ab-

* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü.

durrahman Şurbi'nin ölüm tarihi tam olarak bilinmemektedir.

"Şefil Şurbi'm der ki halim pek yaman
Aman kahpe felek elinden aman
Bir yanım har oldu bir yanım duman
En sonraki rahim yola giderse"

deyişinde olduğu gibi rahat ve babası gibi ustaca bir söyleyişe ulaşmıştır.

Darende'nin ünü en çok yayılan halk şairlerinden biri de Remzi'dir. 1843'te Darende'nin İbrahim Paşa mahallesinde dünyaya gelen Remzi'nin babası Mısır Hidivi Mehmet Ali Paşa'nın hazinedarlığını yapmış saygın bir kişi olduğundan oğlu Remzi'yi küçük yaşta Mısır'a gönderip 16 yaşına kadar kuvvetli bir medrese öğrenimi görmesini temin etmiştir. Darende'ye döndükten sonra çevresindeki halk şairlerinden etkilenecek halk şiiri tarzında şiirler de söylemeye başlayan Remzi "Leyli" isimli bir kıza aşık olmuş ve:

"Kime benzer var mı menendi misli
Besbelli bir melehzadedir nesli
Henüz açılmamış gonca-i vaslı
Daha tomurcuktur güllü Leyli'nin"

gibi sevdâ şiirleri yazmaya başlamıştır.

Kuvvetli bir medrese öğrenimi gördüğü için aruzla da şiirler yazan, geride yüzlerce gazel tarzı şiir bırakan Remzi en çok içli, duyulu, akıcı;

"Güller nikab açtı gülüstanında
Çıktı temaşa-yı bağa bülbüller
Şehir seyreyledim gül divanında
Saf bağlamış soldan sağa bülbüller"

biçiminde ustaca söylediği koşmaları ile daha çok tanınır. 1883'te vefat eden ve Darende'de soyadı kanununa kadar "Hazinedâr-zade" lakabı ile tanınan Remzi'nin soyu bugün "Tümer" soyadı ile sürmektedir. 1847'de dünyaya gelen Penahi soyca şair olan bir aileden gelmektedir. Dedesi Feryadi, babası Nihani'dir.

Penahi;
"Kime şerhedeyim gizli halimi
Fehmeden bulunmaz hiç melalimi
Rahi aşkta yağma ettim malımı
Geçtim sim ü zerden varım kalmadı"

ve
"Penahi sırrıma sırdaş bulmadım
Halime muvafık yoldaş bulmadım
Bir derdimden anlar halıdaş bulmadım
Alemdе lütf ısı yörim kalmadı"

biçiminde rahat söyleyişleri olan yörenin usta şıklarındandır.

Darende'nin Aşağı Setrek köyünde 1858-1917 yılları arasında yaşayıp geride;

"Kalbini geniş tut sakın Dildari
Rızayı Bari'den çıkma Dildari
Gönül Beytullah'ı yıkma Dildari
Elinden gelirse imaret eyle"

ve

"Gam yiyip gam çekme divane gönül
Cümle alemelerin rızkın veren var
Ettiğin işleri bilmezler sanma
Kara karıncayı gece gören var"

biçiminde yüzlerce usta içli şiirler bırakmış önemli şıklarındandır.

Darende'nin Balaban bucağında 1877'de dünyaya gelen Aşık Hulusi'nin aslı adı Ömer olup, baba adı Rudvan'dır.

"Taze fidan iken belim büküldü
Muradın yerini aldı mı Felek
Gözümün geuheri yere döküldü
Daha edeceğin kaldı mı Felek"

deyişinden de anlaşılacağı gibi sıkıntılı bir hayat sürmüştür,

"Çekelim minneti sabreyle gönül
Tecelli yerini bulana kadar
Gece gündüz çalıp rızık yolunda
İnsan rahat olmaz ölene kadar"

ve

"Bize böyle imiş tahdirin işi
Zehirden acıdır gurbetin aşığı
Tırnağın var ise bağını kaşı
Sağ gözden sol göze fayda yok imiş"

biçiminde duygulu ve öğüt ağırlıklı şiirleri ile tanınmıştır.

Aşık Hulusi'nin çağdaşı olup;
"Bu kadar yüklenme Ömer'e Felek
Taş olsa dayanmaz vallahi yürek
Hep havaya gitti çıktığım emek
Gitti kuvvet holdan bilekten kardaş"

deyişinde olduğu gibi Felek'ten, kaderden yakınan Aşık Ömer de Darende'nin Bababan bucağında 1861'de doğmuş, 1951'de de Uşak'ta ölmüştür.

Şiirlerinde;

"Benden selam söylen nazlı canana
Alın selamımı ne derses desin
Bir bergüzar versin zülfün telinden
Ya versin vermesin ne derses desin"

biçiminde rahat söyleyişleri olan ve Darende'nin Kızılhisar köyünde 1912'de dünyaya gelen Aşık Cevri iyi bir öğrenim görmüş ve 1982'de köyünde vefat etmiştir.

1915'te Darende'de dünyaya gelen ve 1990'da vefat eden Osman Hulusi Ateş ilkokuldan sonra bir okul eğitimi görmediği halde kendi kendisini yetiştiren; Arapça ve Farsça bilen, divan tertip edecek kadar aruz ölçüsüne vakıf olan ender kişilerdendir.

İlahî tarzında yazdığı halk şiiri örneklerinden:

"Ey sevgili Allah'ım
Ruhum seni saracak
Ariyetten kafesi
Toprak olup kalacak"

deyişinde gürlüdüğü gibi Tanrı sevgisi ve tasavvufi bir edanın hakim olduğu sezilir.

Anadolu'da aşıklığın okulu yok geleneği vardır. Bu geleneği en iyi sürdüren aşıklardan biri de Darende'nin Akpatoprak köyünde 1924'te doğan Aşk Ali Gürbüz'dür. Köy kökenli olup sesini en iyi duyurabilen ender aşıklardan Ali Gürbüz; "Kalbime Doğan Güneş", "Ali Gürbüz'den Deyişler" ve "Bitsin Bu Çile" isimli kitaplarında şiirlerini toplamıştır.

Şiirlerinde;

"Ayrana ekmeğe dikmiş gözünü
Temmuzda sebezinin görür yüzünü
Bir köşeye asıvermiş sazını
Sabır kalesini yıkmayan köyüm"

ve

"Ozan olan düzen verir sazına
Hak için çalmazsa piri kan ağlar
Haykırmazsa çıkarıcının yüzüne
Yükür kalenin suru kan ağlar"

gibi yitrekli söyleyişleri ile bütün Anadolu'da bilinen bir ses olmuştur.

Darende'nin Balaban bucağında 1928'de doğan ve bir şiirinde;

"Yürü yalan dünya aldattın beni
Yükledin sırtıma kederi gamı
Ölüm değil midir dünyanın sonu
Gezdirdin beyhude vay deli günü"
diyen Mehmet Örgütü, bir şiirinde;
"Dikkhânımda altın akça
Satıyorum alan yoktur
Küfürle dolu bir bohça
Saklıyorum çalan yoktur"

Darende'nin Sofular köyünde 1928'de doğup şiirlerinde "Şihhati" mahlasını kullanan Hamit Yıldırım, aynı köyde 1933'te doğan Aşk Tahir, yine 1933'te Darende'de doğan ve ilahi türü söyleyişleri ile dikkati çeken Mehmet Gülseren Darende yöresinde yetişen ve üzerinde söz edilmesi gereken önemli kişilerdendir.

Darende yöresinin hayatta bulunan en önemli halk şairlerinden biri Beyani'dir. Asıl adı İbrahim Güleç olan Aşk Beyani 1938'de Darende'nin İrmaklı köyünde dünyaya gelmiştir. Mahlasını Görünlü Gülhani'den alan Beyani çeşitli yarışmalarda ödülleri almış ününü yurt geneline yaymış aşıklardandır.

"Darende elinin bahar ayları
Eridi kahrını sel oldu şimdi
Çayırarda cirit oynar tayları
Arap ata dağlar yol oldu şimdi"

ve

"Hak bizi en üstün varlık yaratmış
Sen ona hayırsız yar olmayasın
Ahıl vermiş nimetlerle donatmış
Rahmeti kesilmiş kır olmayasın"

biçiminde söylediği usta içi şiirlerinin bir bölümü "Beyan Ettiklerim" isimli bir kitapta toplanmış ve Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır.

Darende'nin Ayvalı kasabasında 1940'ta doğan İbrahim Şahin'le, 1941'de Darende'nin İhsal köyünde dünyaya gelen "Fedai" mahlası ile yazdığı şiirlerinde;

"Menzile ermeden geçer ömrümüz
Azrail yetişip öze yüklenir
Akıbet bir yana düşer boynumuz
Kefen dedikleri beze yüklenir"

biçimindeki söyleyişleri ile dikkatleri çeken, kimi antolojilerle "Türk Folkloru" gibi Türkiye'nin en önemli dergilerinde şiirlerine rastladığımız Osman Aktaş Darendeli halk şairlerinin önde gelen isimlerindedir.

Burada bir hususa dikkat çekmenin yararına inanmaktayız. Bilindiği gibi halk şairlerinin bazılarının mahlasları birbirinin aynı olduğundan Fedai mahlasını kullanan Osman Aktaş'ın bazı şiirleri ile 19.yy.da yaşamış Zileli Fedai ve 20.yy.ın başlarında yaşamış Amasyalı Fedai gibi aynı mahlası kullanmış diğer halk şairlerinin şiirleri birbirine karıştırılmamalıdır.

Darende'de 1960'de doğan Mehmet Ertaş'da;

"Bulsam ceylanımı bulsam izini
Yürüsem peşinden dizin dizini
Seyretsem cemalin kara gözünü
Merhemim sürmezse yarım kapanmaz"

biçimindeki söyleyişleri ile yörede yetişmiş halk şairleri zincirinin son halkalarından biridir.

Doğum tarihleri esas alarak yaş sırasına göre tanıtmaya çalıştığımız Darendeli halk şairlerinin sanına ve sesine güç dileyip yazımızı Darende yöresinin en eski halk şairlerinden Kusurlu'nun bir şiiri ile tamamlayalım:

"Çıktım seyreyledim yüce dağlara
Dağlar ağlar beller ağlar çöl ağlar
Baharından nişan ermiş bağlara
Bağlar ağlar bağvand ağlar gül ağlar"

Ayrılık bôdesin dil nuçe gelmiş
Taze nevbaharım huruşe gelmiş
Dostum cemalinden hep coşa gelmiş
Gerdan ağlar zülüfl ağlar tel ağlar

Gene dosttan cüda düştük gurbete
Sabredemem ben bu derde fırkate
Benim çektiğim gamı hasrete
Ben ağlarım dostum ağlar el ağlar

Kusurlu yarından gözler selamlar
Cenab-ı Haktanır bunca elemiler
Yazarken vâsını elde kalemler
Ağuz ağlar dudak ağlar dil ağlar"

NOTLAR

- 1) Mehmet Yardımcı, Zileli Aşık Talibî, İnanc Yayınları, İstanbul 1989, s.6, 40.

KAYNAKÇA:

1. Dr. Müjgan Cınbur, Başakların Sesi, Poyraz Rakım Yayınları, Ankara, 1968.
2. Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri Antolojisi, Atlas Kitabevi, İstanbul, 1985.
3. Şükrü Erdoğan Ulu, Darendede Şairleri Antolojisi, Güney Matbaası, Ankara, 1980.
4. Emir Kalkan, XX.Yüzyıl Halk Şairleri Antolojisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.
5. Öğr. Gör. Mehmet Yardımcı, 17. Yüzyıldan Günümüze Malatyalı Halk Şairleri, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.1, Malatya, 1994.

6. Rasim Deniz, Darendeli Halk Şairi Remzi, İnönü Üniversitesi III. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu Tebliğleri, Malatya, 1988.
7. Ahmet Şentürk-Mehmet Güleren, Malatyalı Şairler Antolojisi, (3 cilt), Malatya, 1990.
8. Yahya Aksoy, Darendeli Aşık Beyanı ve Türk Halk Edebiyatına Getirdikleri, II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, 7-9 Mayıs 1987, Eskişehir.
9. Fevzi Halıcı, Aşık Halıcı ve Günümüz Halk Şairleri Güldüresi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1992.
10. Öğr. Gör. Mehmet Yardımcı, (Ösel Arşiv).
11. Mehmet Yardımcı, Zileli Aşık Talibî, İnanc Yayınları, İstanbul, 1989.
12. M. Kaya Bilgeçil, XVIII. Asır Söz Şairlerinden Kusur, İktisat Kitabevi, İstanbul, 1942.

BİZE GELEN DERGİ VE GAZETELER

ACADEMIA-Metin Bozmaç, C.U.Fen-Ed. Fak. İngiliz Dili ve Edebiyatı Böl. 58140 Kampüs/SIVAS * AKKAHVE - P.K. 262 MERSİN * ANADOLU FOLKORU - Yüksel Cad. 5/2 Kızılay/ANKARA * ANA SÖZÜ-277012 Kizilirmak, Fıstık Sokakı, 22 MOLDOVA * ANAYURTAN ATAYURDA TÜRK DÜNYASI-Kültür Bakanlığı, Hagem Nu: 18/5, Mithatpaşa Cad. Yenışehir/ANKARA * AŞIKÇA - Konur Sok. 68/9 Bakanlıklar/ANKARA * AVRASYA DOSYASI - Tika, Kızıllırmak Cad. 31, Kocatepe/ANKARA * BALIKESİR AKADEMI-Anafartalar Cad. 92 BALIKESİR * BİLGE-Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 225, Atatürk Bulvarı, Kavaklıdere/ANKARA * BPIG-Postbus 9642 2008 LP Haarlem The Netherlands (HOLLANDA) * BOZOK-GMKB 62/8 Maltepe/ANKARA * BÜNYAN KÜLTÜRÜ-P.K. 8 Bünyan/KAYSERİ * CEM-Abide-i Hürriyet Cad. Nu: 282/9, 80270 Sığı/İSTANBUL * ÇAGRI-P.K. 466 Kızılay/ANKARA * CİNAR-P.K. 278 Yenışehir/ANKARA * ÇORUH-P.K. 431 Yenışehir/ANKARA * DOST DOST-P.K. 265 Yenışehir/ANKARA * ERGİYES-P.K. 218 KAYSERİ * FOLKLOR DERNEĞİNİN SESİ-Halıcı Nu: 37 Kızıllırmak-KARS * FOLKLOR/EDEBİYAT-Meşrutiyet Cad. 17/22 Kızılay/ANKARA * GÜLPINAR-Bahçelievler 4. Cad. 18/6 06150 ANKARA * GÜNDEM-Lise Cad. YOZGAT * HAK VE ÖZGÜRLÜK-1504 Sofya, Bulgaristan, "Tercigatsko gese" Nu: 47-A Aleya-1 * HALK ÖZANLARININ SESİ-HAGEM, Mithatpaşa Cad. 18/6 Yenışehir/ANKARA * İÇİNDEKİLERİYLE DERGİLER-Meşrutiyet Cad. 18/83 80070 Beyoğlu/İSTANBUL * İLESAM BÜLTENİ-Jamir Cad. 33/16 Kızılay/ANKARA * KARDAS EDEBİYATLAR-P.K. 61 Ege Üniversitesi, 35102 Bornova/İZMİR * KALKIT ÇAYIR-Kelkit Belediyesi Başm. Burosu, Kelkit/GÜMÜŞHANE * KIRIM-P.K. 162 Yenışehir/ANKARA * MÜGADELE-Marangozlar Çarşısı Vakıf Dükkanları, SIIRT * NISAN BÜLTENİ-Bahçelievler 1. Sok. 8/1-A, ÇORLU * OSMANCIK-Osmancık Belediyesi-Osmancık-ÇORUM * ÖNCÜ EDEBİYAT-P.K. 352 KAYSERİ * SİZE-Klodfarer Cad. Servat Han Nu: 41, Kat: 3/33 Çarşıbaşı/İSTANBUL * SAFAK-Koral 20 60100 Komotini/GREECE * TÜRK DİLİ-Atatürk Bulvarı, Nu: 217 Kavaklıdere/ANKARA * TÜRK KÜLTÜRÜ-Bahçelievler 17. Sokak Nu: 38 ANKARA * TÜRKÜN SESİ-Postboks 9894-Grenland, 0135 Oslo/NORWAY * TÜRK YURDU-P.K. 429 Kızılay/ANKARA * TYB TRS BÜLTENİ-Izmir Cad. 42/9 Kızılay/ANKARA * ÜLKÜ OCAĞI-Fevzi Çakmak Sok. Nu: 6/2 Kızılay/ANKARA * VARLIK-Hıyabanı Filistin Şimali, 151, Dr. Cevat Heyet, Tehran/İRAN * YAKLAŞIM-Cumhuriyet Mah. 401. Sok. Nu: 19/4 ERZİNCAN * YESEVİ-P.K. 30, 34490 Beyazıt/İSTANBUL * YOZGAT-Yeni Çarşı Sitesi E Blok Altı Nu: 3/C-D Lise Cad. YOZGAT